

Aleksander J. JĘDRAL

ODSŁANIANIE CIELESNOŚCI – OBJAŚNIANIE IDEI

Monografia Piotra Karpińskiego *Odsłanianie cielesności. Wieloaspektowa problematyka ciała w fenomenologii francuskiej*¹ stanowi istotne studium jednego z ważniejszych tematów podejmowanych w fenomenologii francuskiej, czyli problemu ciała i cielesności. Karpiński świadom jest faktu, że tematyka, którą podejmuje, została opracowana na gruncie polskim, jednak – jak zauważa – wiele prac ma „charakter rozproszony” (s. 16) i nie podejmują one wyłącznie tematyki ciała. Na książkę składa się osiem rozdziałów, z których sześć stanowi analizę myśli poszczególnych autorów piszących w języku francuskim, znaczącej dla prezentowanej tematyki. Układ rozdziałów jest przejrzysty, a każdy z podrozdziałów opatrzone został krótkim, rzeczowym wstępem, zapowiadającym analizowane w nich zagadnienia.

Wstęp zawiera uzasadnienie wyboru omawianej tematyki, a zatem wyjaśnienie tematu książki oraz postawienie hipotezy badawczej, przedstawienie aktualnego stanu badań, metodologii (autor posługuje się metodą fenomenologiczną, którą uzupełnia metodą analityczno-hermeneutyczną) oraz struktury pracy. Głównym jej celem

jest wydobyć ze źródłowych tekstów opisów pierwszoosobowego doświadczenia ciała. To właśnie doświadczenie istotne jest dla analizy fenomenologicznej.

W rozdziale pierwszym omówiono trzy konteksty fenomenologii francuskiej. Pierwszy z nich stanowi sama filozofia francuska oraz jej specyfika, czyli – jak pisze autor – język uprawiania tej filozofii, jej kontekst historyczny oraz różne jej nurty i odmiany. Karpiński analizuje cechy filozofii francuskiej, istotne dla niej wydarzenia historyczne oraz główne jej nurty. Podkreśla, że język francuski „staje się [...] czymś więcej niż językiem: wyjątkowym narzędziem myślenia” (s. 23). Drugim kontekstem fenomenologii francuskiej jest francuska filozofia ciała, której analizę Karpiński rozpoczyna, poddając namysłowi myśl Kartezjusza i zarysowując dwie jej perspektywy: metafizyczną i fizyczną. Następnie skupia się na zagadnieniach takich, jak kartezjański problem połączenia duszy i ciała, pojęcie ciała subiektywnego, ciała własnego oraz ego, rozróżnienie dwu płaszczyzn: fizjologicznej zewnętrżności i psychologicznej wewnętrzności, a także pojęcie ciała jako podmiotu i przedmiotu. Ostatni z podrozdziałów poświęcony jest wprowadzeniu kontekstu historycznego fenomenologii francuskiej.

W rozdziale drugim Karpiński przedstawia rozwój fenomenologicznej ontologii ciała wypracowanej przez Jeana-

¹ Piotr K a r p i ń s k i, *Odsłanianie cielesności. Wieloaspektowa problematyka ciała w fenomenologii francuskiej*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2020, ss. 407.

-Paula Sartre'a. Swoją analizę rozpoczyna od chronologicznej prezentacji pism francuskiego filozofa. Warte uwagi jest traktowanie przezeń sfery emocji jako swoistego portalu prowadzącego do przeżywania świadomości, a także uznanie wyobraźni za jedną z władz mających zdolność do wywołania świadomości. Następnie Karpiński skupia się na analizie dzieła *Byt i nicość*, które ujmując z trzech perspektyw: fenomenologicznej, ontologicznej i egzystencjalnej. Ostatni podrozdział dotyczy trzech wymiarów cielesności: ciała jako bytu-dla-siebie, ciała jako bytu-dla-innego oraz ciała wyalienowanego. Konkludując, autor omawianej książki podkreśla, że w koncepcji Sartre'a „ciało jest nie tylko narzędziem poznania, ale koniecznym elementem systemu poznawczego” (s. 86), a także „siedliskiem resentymentu” (s. 87).

Kolejnym filozofem francuskim, nad którego dziełem zatrzymuje się Karpiński, jest Maurice Merleau-Ponty. Refleksja tego myśliciela zmierza do „zrozumienia człowieka jako zakorzonego w egzystencji” (s. 91). Karpiński zwraca uwagę zwłaszcza na podkreślanie przez Merleau-Ponty'ego psychologicznego aspektu bytowania człowieka w świecie, wypracowaną przez tego filozofa koncepcję fenomenologii ciała własnego (przeżywanego) i ciała sensotwórczego. Warte uwagi jest podsumowujące całość wyводу Karpińskiego stwierdzenie, w którym zawiera się – jak sądzę – główna myśl Merleau-Ponty'ego: „Człowiek jest jedynym podmiotem, który może swoje podmiotowe ciało zobiektywizować, czyli popatrzeć nań oczyma innego” (s. 126).

Temat kolejnego rozdziału pracy stanowi ujęcie ciała w myśli filozoficznej Emmanuela Lévinasa. Karpiński skupia się na podejmowanych przez niego tematach, takich jak doznawane przez człowieka – poprzez jego ciało – doświadczenie brutalności bycia, czyli „przykucie do ciała, któremu nie sposób się wymknąć”

(s. 135). Istotne stają się w tym aspekcie kategoria ucieczki od bytu i bycia oraz zagadnienie wstydu, obejmujące całość „naszej egzystencji, która nie daje się ukryć” (s. 138). Można powiedzieć, że w ujęciu Lévinasa wstyd stanowi źródło dążenia człowieka jako bytu do przekroczenia własnej cielesności. Autor zwraca także uwagę, że w badaniach filozofa ważną jest fenomenologia zmysłowości, która ściśle łączy się z pojęciem cielesności: podmiot istnieje w świecie cielesnie i właśnie dzięki swojej cielesności może świat przeżywać. Ważne w tym kontekście okazuje się także to, że ciało jest „nośnikiem czasowości i cielesności” (s. 159), a zarazem „nieustannym odraczaniem śmierci” (tamże). Wcielony podmiot kieruje się zatem ku transcendencji rozumianej jako przekraczanie siebie, wyzwolenie przez samego siebie. Uwolnienie to dokonuje się także dzięki językowi.

Kolejny rozdział Karpiński poświęca myśli Paula Ricoeura. Jedno z najciekawszych zagadnień fenomenologii cielesności, które przedstawia w tym rozdziale, stanowi analiza faktu narodzin, niedostępnego „pierwszoosobowej” świadomości, pamięci czy doświadczeniu. Jako taki, może on zostać poznany wyłącznie z perspektywy obserwatora zewnętrznego. Z tego właśnie powodu Karpiński przywołuje – za Ricoeurem – kategorie sobości i inności. To właśnie dzięki nim podmiot może badać samego siebie jako innego: jako przedmiot. Karpiński kończy omówienie myśli Ricoeura, analizując jego myśl, że „ciało jest doznawaniem, innością, znoszeniem bólu i cierpienia, wytrzymałością, wytrwałością” (s. 220).

Najciekawszą częścią pracy Karpińskiego wydaje się rozdział poświęcony Michelowi Henry'emu oraz wypracowanemu przez niego pojęciu wcielenia. Uwydatniony zostaje tu pogląd Henry'ego, że życie jest „drogą” prowadzącą ku poznaniu fenomenów. Stwierdzenie to nadaje życiu

niezwykłą wartość: bez niego fenomeny nie byłyby dostępne świadomości, a jedną z własności życia jest posiadanie ciała.

Ostatnim z przedstawianych myślicieli jest Jean-Luc Marion. Karpiński analizuje zwłaszcza stworzoną przez filozofa koncepcję fenomenu przesyconego, w ramach której wskazuje strategię mającą „dać dostęp do niewidzialnego” (s. 275). Taki „przesycony” fenomen rozumiany jest jako strategia dostępu do niewidzialnego, a chodzi w nim o „opis subiektywności nieobiektywizującej” (tamże). Autor podkreśla, że ciało pojmowane jest przez Mariona jako wydarzenie, nie zaś jako przedmiot, i jako takie stanowi właśnie fenomen przesycony, czyli „odznacza się nadwyżką naoczności względem posiadanego w umyśle pojęcia i rozumienia” (s. 374).

Rozdział ósmy stanowi syntezę przeglądu stanowisk sześciu francuskich fenomenologów. Karpiński uzasadnia w tym miejscu, dlaczego przedmiotem jego analizy stał się dorobek tych właśnie badaczy oraz podsumowuje nakreślone wcześniej problemy podejmowane w pracy, takie jak fenomenologia ciała, zagadnienie ciała własnego, relacja ciała i intersubiektywności, a także problem metafizyczny oraz teologiczny.

Zagadnieniem istotnym w świetle pracy Karpińskiego jest to, że fenomenologię francuską można postrzegać jako fundament fenomenologii cielesności, szczególnie dzięki obecnym w niej wątkom metafizycznym i teologicznym. O celności i znaczeniu pracy Karpińskiego stanowi fakt, że zatrzymując się nad problemem cielesności, porusza on żywotny temat podejmowany w fenomenologii, jakkolwiek wykraczający poza jej obszar. Ponadto *Odsłanianie cielesności* niewątpliwie stanowi interesującą zbiorczą analizę fenomenologicznych tekstów francuskojęzycznych. Szkoda jedynie, że Karpiński nie ustosunkowuje się do przedstawianych koncepcji, a jedynie je relacjonuje, czytelnik zatem nie ma okazji poznać jego pełnej oceny przedstawianych w książce fenomenologicznych ujęć ciała i cielesności.

Kontakt: Szkoła Doktorska Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie, ul. Kopernia 26, 31-501 Kraków

E-mail: 26934@student.ignatianum.edu.pl

ORCID 0000-0003-4390-7836